

TÜRI ÜHISGÜMNAASIUM

VALIKKURSUS „MÜÜT JA KIRJANDUS“

Valikkursuse eesmärk on tutvustada kirjanduse vanimat kihistust – müüte – ning näidata vana pärimuse seost ilukirjanduse ja kultuuriga. Müüdi ja kirjanduse suhetele keskendumine võimaldab avastada nende seoseid, leida ajatuid arhetüüpe nende ajalikes avaldustes, mõista intertekstuaalseid suhteid, maailmakirjanduse ja folkloori ühtsust. Müüdi kaks poolt – loolus ja tunnetuslikkus – annavad hea võimaluse vanade lugude kaudu uurida väärtuste jäävust ja muutumist ajas ning mõtestada maailma oma elukogemusest lähtuvalt. Kursuse jooksul uuritakse müütidest pärit väljendite tekkelugu, võrreldakse vanade eestlaste ja teiste vanade rahvaste maailmapilti, leitakse müütide ning uskumuste kajastusi ilukirjandusteostest, uuritakse võrdlevalt arhetüüpsete tegelaste või kujundite väljendust eri maade müüdi loomes ja ilukirjanduses, analüüsitakse mõnd tänapäeva müüdi tekkelugu jne.

Ajaline maht	Teemad	Õppetegevused/hindamine
2 t	Müüt, muistend, muinasjutt Müüdi olemus. Maailma loomise müüdid ja muistendid; eri rahvaste loomismüüte. Friedrich Robert Faehlmanni müütilised muistendid.	Õpilane <ul style="list-style-type: none"> • kuulab loengut müüdi olemuse kohta ja täidab selle põhjal teemat kokku võtva tabeli; • loeb erinevate rahvaste loomismüüte ja muistendeid, jutustab neist, võrdleb omavahel; • meenutab põhikoolis loetud müüte ja muistendeid, nende narratiivi ja tegelasi; • arutleb selle üle, miks on pärimust tunda ja hoida vajalik, milliseid elutõdesid kajastavad müüdid, kuidas kirjandus(teos)e tähendus aja jooksul muutub jms.
2t	Eestlaste mütoloogiline maailmapilt: vaimud, haldjad, maa-alused, nõiad, targad, triksterid, vanapagan jt üleloomulikud olendid.	Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpikust ja alusteostest valitud tekste eestlaste mütoloogilise maailmapildi kohta; • kirjeldab mütoloogilisi elemente eestlaste maailmapildis; • meenutab Andrus Kivirähki teoses „Rehepapp“ kujutatud lugu, tegelasi ja miljööd ning leiab teosest mütoloogilise maailmapildi kujutamist“; • arutleb selle üle, missugune on fantaasia ja tegelikkuse vahekord pärimuslugudes.

1 t	Muinasjutt kui kirjanduse ja müüdi vahelüli, kunstmuinasjutt: Anna Sakse „Lillemuinasjutud“, Oscar Wilde „Õnnelik prints“. Muinasjutu dekonstrueerimine: Paul-Eerik Rummo „Tuhkatriinumäng“, Võrdlev mütoloogia: rändmotiivid.	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb, tõlgendab ja analüüsib kirjandusteoste katkendeid; • leiab teosest müüdile ja muinasjutule iseloomulikke jooni; • analüüsib folkloorse pärandi kasutamist autoriloomingus; • leiab loost rändmotiive, uurib nende päritolu ja võrdleb neid eri maade lugudes.
3 t	TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Anton H. Tammsaare „Juudit“	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib tööjuhenditele toetudes eelnevalt läbi loetud tervikteost nii üksi kui rühmas töötades; • kannab analüüsi rühmas või klassis ette; • kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö.
2 t	Pärimus kirjanduses. Eepiline minevik. Sumeri „Gilgameš“. Vanakreeka müüdid ja nende töötused: Sophokles „Kuningas Oidipus“, Albert Camus „Sisyphose müüt“.	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpiku- jm teemakohaseid tekste, teeb loetust kokkuvõtte; • uurib ja seletab, kuidas on tekkinud ja mida tähendavad erinevad müütidest pärit väljendid, nt Pandora laegas, Achilleuse kand, Trooja hobune, soodom ja komorra; • loeb vanakreeka müüte, analüüsib nende vormi, sisu, ja funktsiooni, sõnastab loetu põhjal seletusi ja tegutsemisjuhiseid, arutleb müütide tähenduse üle kaasaegsete inimeste ja tänapäeva lugeja seisukohast lähtudes; • meenutab Sophoklese antiiktragöödia „Kuningas Oidipus“ sisu, võrdleb Oidipuse müüti ja tragöödiat, Sisyphose müüti ja Camus' teost; • vaatab müütide põhjal loodud kunstiteoste reproduktsioone, leiab sealt tuttavaid lugusid, tegelasi, motiive, sümboleid jm.
2 t	Piibli müüdid ja nende töötused: Dante Alighieri „Jumalik komöödia“, Ain Kalmus „Juudas“, M. Bulgakov „Meister ja Margarita“.	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpiku- jm tekste, teeb loetust kokkuvõtte; • loeb katkendeid tekstidest, leiab õpetaja abiga analüüsi toetavad piiblitekstid, leiab loetud teostest piiblist pärit motiive, lugusid, tegelasi jm; • kujundab oma seisukoha teoses kujutatud probleemide suhtes, sõnastab põhiidee.
3 t	Eeposte müüdimaaailm: Homeros „Ilias“, „Odüsseia“.	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpilane õpiku- jm teabetekste, teeb loetust kokkuvõtte; • uurib eeposele kui arhetüüpsele žanrile iseloomulikke jooni;

	Keskaegsed kangelaseeposed: „Vanem Edda“, „Rolandi laul“, „Laul minu Cidist“, „Nibelungide laul“, „Beowulf“.	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab rahvaste eeposi, nimetab nende pealkirja ja päritolumaa, teema ja olulised motiivid; • uurib, milliseid eeposi on võimalik eesti keeles lugeda ja millistesse keeltesse on tõlgitud „Kalevipoeg“; • loeb katkendeid eepostest ja arutleb selle üle, missuguseid ideaale kajastavad vanad rahvapärимused; • vaatab katkendit mõnest eepose põhjal loodud filmist ja täidab vaatamise käigus tööülesandeid.
2 t	Rahvuseeposed: Elias Lönnrot „Kalevala“, Friedrich Reinhold Kreutzwald „Kalevipoeg“.	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loeb õpiku- jm tekste, teeb loetust kokkuvõtte; • tutvub lähemalt eepose „Kalevipoeg“ sünniloo, ülesehituse ja sisuga, loeb läbi vähemalt ühe loo eeposest; • hindab eepose kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust; • leiab „Kalevipojast“ rändmotiive; • võrdleb tekstikatkendite põhjal eeposi „Kalevala“ ja „Kalevipoeg“.
4 t	Intertekstuaalne lähenemisviis: teose avamine teiste tekstide vormilisel või sisulisel taustal. „Kalevipoja“ motiivid luules ja proosas. (2 tundi) TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Friedebert Tuglas „Maailma lõpus“ (2 tundi)	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • leiab eepose „Kalevipoeg“ ja erinevate tekstide intertekstuaalseid seoseid motiivi, loo, tegelase jm tasandil; • kuulab katkendeid Vikerraadio saatesarja „Luuleroom“ saadetest „Mis on su nimi, Kalevipoeg?“ ja täidab nende põhjal tööülesandeid; • arutleb kirjanduse mitmekihilisuse üle, selle üle, kas tekstidevaheline laenamine on hea või halb ja milline lugeja saab hakkama intertekstuaalse lugemisega; • loeb läbi F. Tuglase novelli „Maailma lõpus“, leiab intertekstuaalseid ja arhetüüpseid seoseid, analüüsib novelli narratoloogilisest aspektist; • mõtestab pärimust õpitust ja iseenda kogemusest lähtuvalt.
2 t	Argimütoloogia ja rahvapärимus. Müüt kirjanduses ja tänapäeva kultuuris (ideoloogias, massikultuuris; positiivsed ja negatiivsed eeskujud).	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • arutleb selle üle, miks kirjanikud pöörduvad vanade lugude juurde, miks on huvi müütide vastu tänapäeval jälle suurenenud; • uurib, missuguseid müüdikangelasi toodab kaasaegne filmitööstus ja kuidas kirjandus ja film teineteist müütide loomise seisukohalt mõjutavad;

	<p>Mati Unt „Argimütoloogia“. Kunstnikumüüt: kirjanik kui Looja.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • arutleb meedia rolli üle müüdi loomes; • arutleb selle üle, missugused on vanade müütide ja tänapäevalugude sarnasused ja erinevused, kuidas on vanad müüdikangelased tänapäevamaailmas teisenenud, esindades kindlat müüdikangelase tüüpi (nt vägilane, päästja, kunstnik, karismaatiline juht jts); • arutleb selle üle, missugused on tänapäeva nn müüt-raamatud, millest kõneldakse, mida tsiteeritakse, millest räägitakse; • tuginedes oma teadmistele kirjandusloost või kasutades erinevaid allikaid, nimetab kirjanikke, kelle elulugudes kajastub kunstnikumüüdi osi, illustreerib oma väiteid näidetega; • arutleb selle üle, kuidas mõjutab meedia lugeja suhtumist kirjandusse/kirjanikesse.
3 t	<p>TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS: Anton Hansen Tammsaare „Põrgupõhja uus Vanapagan“</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib tööjuhenditele toetudes tervikteost nii üksi kui rühmas töötades; • kannab analüüsi rühmas või klassis ette ja • kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö
2 t	<p>Pärimuse mõtestamine. Arhetüüp ja arhitektst. Arhetüüpsed teemad ja motiivid: leping kuradiga, ohverdamine, lahkumine kodunt, ohtuderikas vaimse kasvamise teekond ja kojujõudmine, saatus ja õnn jt.</p> <p>Vastandite võitlus: ilus ja inetu, hea ja kuri, põrgu ja paradiis, armastus ja kättemaks, süüd ja surm, õitseng ja hääbumine, kangelaslikkus ja kuritöö jm.</p> <p>Arhetüüpsed müüdimotiivid: kangelase eriline süüd, päritolu, vägiteod, ohud teel, surm, elu pärast surma.</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed ja tegelasi nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ja esteetilistest väärtustest lähtuvalt; • meenutab kirjanduskursuste jooksul loetud teoseid (Goethe „Faust“, Dostojevski „Kuritöö ja karistus“, Wilde'i „Dorian Gray portree“ jt), leiab nende hulgast näiteid arhetüüpsete teemade ja motiivide kohta, koostab ülevaatliku kokkuvõtte; • analüüsib teose poeetilist keelekasutust, selgitab allteksti olemust ja tähendust, tuginedes konkreetsetele näidetele teosest; • arutleb kirjandusteose põhjal eetiliste dilemmaade üle, sõnastab tegelase elutõed ja selgitab oma väärtushinnanguid; meenutab loetud müüte ja kirjandusteoseid, leiab neist arhetüüpseid müüdimotiive, analüüsib antud aspektist erinevate teoste tegelasi.
3 t	<p>Arhetüüpseid tegelasi: Odysseus, Achilleus, Narkissos, Pygmalion, Sisyphos, Oidipus; Kain, Taavet, Koljat, Magdalena, Juudas, Ahasveerus; Hamlet, Faust, Robinson</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • meenutab kirjanduskursuste jooksul loetud teoseid, leiab nende hulgast näiteid arhetüüpsete tegelastega seotud lugude kohta, koostab ülevaatliku kokkuvõtte;

	<p>Crusoe, Gulliver, Don Quijote, Don Juan, Casanova, Dracula jt; kurat, libahunt, kratt, hiid, näkk, ingel, vaeslaps, Kalevipoeg, Vanapagan jt.</p> <p>Arhetüüpsed sümbolid ja kujundid: ring, rist, labürint, kolmjalg, kaheksakand, ilmapuu, välk, taevatäht, päikesevanker, jumalikud kaksikud jt;</p> <p>valge laev, sinilind, (sõnajala)õis, lahtised allikad, õnnemaa, paradiis, põrgu jm.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • loeb müüte, leiab neist arhetüüpseid tegelasi, teeb loetust kokkuvõtte (nt slaidiesitluse) ja esitab selle klassikaaslastele; • teeb kirjanduskursuste jooksul loetud teoste põhjal kokkuvõtte neis kujutatud arhetüüpsetest tegelastest, sümbolitest ja kujunditest; • uurib müütiliste sümbolite ja kujundite kasutamist eesti ornamendikas.
4 t	<p>TERVIKLIKULT KÄSITLETAV TEOS:</p> <p>Bulgakov „Meister ja Margarita“ või Jeanette Winterson „Taak“</p>	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib tööjuhenditele toetudes tervikteost nii üksi kui ka rühmas töötades, • kannab analüüsi rühmas või klassis ette ja • kirjutab tehtu põhjal kirjaliku töö

Kursuse lõpul õpilane:

- 1) kirjeldab mütoloogilisi elemente eestlaste maailmapildis;
- 2) teab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu ning kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust;
- 3) selgitab müüdi kui arhetüüpse žanri ja tänapäeva müütide olemust ning mõtestab pärimust õpitust ja iseenda kogemusest lähtuvalt;
- 4) nimetab arhetüüpseid müüdimotiive ja leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 5) tunneb loetud müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ja motiive ning leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;
- 6) analüüsib kirjandusteoste teemat, süžeed ja tegelasi nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ja esteetilistest väärtustest lähtuvalt;
- 7) tunneb ära ja analüüsib folkloorse pärandi kasutamist autoriloomingus ning selgitab kirjandus(teos)e tähenduse muutumist ajas;
- 8) on terviklikult läbi lugenud ja analüüsinud vähemalt neli proosa- või draamateost.